

по овом предлогу, за 75% имамо десетчасовно радно време, наиме за оне занате, који имаду до пет радника. Ја нећу да кажем, да је тај критеријум битан и ми можемо говорити о разним могућностима, али ја хоћу да упозорим господина Ничића, да што се тиче сезонских радника, има могућности да дођемо свим захтевима у најдаљој мери у сусрет. Ми дакле имамо ту отворено питање и ако сви кажете, да ћете бити у начелу за нека регулисања, да не буде дерегулисаног стања, онда смо у начелу сложни, да је тај предлог способан за претрес и да га можемо применити како се већ сложимо. Само то бих ја желео, да ми не учините, да размислите овде о непретресању овог закона, јер с тим не бисте удовољили ономе, што ви сами желите, јер би то остао закон какав јест и са свим неугодностима и не би биле оне олакшице у могућности да се приме и не би десетсатно радно време дошло до узаконења. Ради тога ја молим, да у принципу примите тај нацрт и да предложите што конкретније предлоге, где сматрате да су измене потребне. Никако не треба да то оставите сасвим не регулисано, јер то мора свака страна признати, да ми морамо радити не само са гледишта послодавца, него и радника и како је господин Дивац исправино истакао, то је једино добро које радник има и ми морамо у том моменту имати у виду, да смо ми народ, који има у виду све слојеве нашег друштва и да онима, који заслужују, дајемо заштиту.

Борба, господе, између богатих и сиромашних није равна борба и право је да ономе, који је слабији и сама власт пружи могућност, да може заштитити своје интересе. Из расправе, која се овде водила, ја сматрам и могу да рачунам, да ћемо неке резултате преко овога закона постићи, који ће одговарати и захтевима радничке класе ако не у оној пуној идеалности, која се жели, а оно бар у највећој мери; а са друге стране да нећемо општети ни у колико нашу народну привреду. Могућност је дата да између тога нађемо средњи пут и ја вас молим, да код овога закона, који је један од првих који се тичу социјалних и привредних односа, да тај закон израдим потпуно савесно тако, да одговори и нашим потребама и да буде понос Скупштине, која хоће и на пољу

социјалног законодавства да учини оно, што јој Устав прописује.

Заменик Председника Љуба Јовановић: Ја мислим, да завршимо рад. Пошто сам ја заменио господина Поповића, који је отишао на воз, по његовим забелешкама има више пријављених говорника. Пријавили су се господин извештач, господин Москољевић, Хохњец и Шимрак и други. Допустите ми, да вам предложим дневни ред по белешкама, које ми је дао господин Поповић. Прва тачка дневног реда била би наставак о претресу о завршном одељку о осигурању радника, затим овај закон о заштити радника, после закон о централној управи, па онда закон о инспекцији рада.

Недељко Дивац: Ја бих предложио, да закон о инспекцији рада дође пре, а закон о централној управи да дође после.

Заменик председника Љуба Јовановић: Ја не знам какви су разлози руководили председништво, да овакав дневни ред састави, зато вас молим, да овакав предложени дневни ред и примите. А ви се, господе, договорите после подне, а можете ту измену и учинити. Прима ли Законодавни Одбор предложени дневни ред? (Прима.) Данашњу седницу закључујем, а другу заказујем за данас после подне у 4 и по часа. (Чује се: После подне има секције да раде, да држимо седницу у понедељак?)

Ми смо малочас решили, да онај одељак односно закон о осигурању радника одложимо за после подне. Тако смо се споразумели и решили. Али, ако г. Министар пристаје, да идућа седница буде у понедељак, а не данас по подне, ја немам ништа против тога.

Министар за Социјалну Политику др. Вјекослав Куковец: Ја бих молио, да се тај закон што пре сврши и да седница буде данас по подне, јер не знам, да ли ћу у понедељак бити у могућности да присуствујем седници као министар.

Заменик председника Љуба Јовановић: Дакле, данашњу седницу закључујем, а идућу заказујем за данас после подне у пет часова.

(Седница је закључена у 12 и по часова.)

XXIV. СЕДНИЦА

ЗАКОНОДАВНОГ ОДБОРА

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ

КРАЉЕВИНЕ

СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

држана 3. децембра 1921. године у Београду.

Председавао Председник **Миша Трифуновић:** Заступа секретара **Јован Маговчевић.**

Присутан Министар за Социјалну Политику господин др. Вјекослав Куковец.

(Почетак у 17 и 30 часова.)

Председник Миша Трифуновић: Господе, отварам XXIV. редовну седницу. Молим господина секретара, да прочита Записник прошлога састанка.

Секретар др. **Павле Чубровић** чита записник XXIII. седнице.

Председник Миша Трифуновић: Има ли примедба на протокол? (Нема.) Пошто примедба нема, оглашујем, да је протокол примљен. Част ми је извести Одбор, да сам примно извештај IV. секције о уредбама Министарства Правде, Одељење за Босну и Херцеговину. Ставиће се на дневни ред. Даље сам добио извештај из III. секције о уредби о сузбијању скупоће.

Прелазимо на дневни ред. На дневном је реду глава 19. Уредбе о осигурању радника, која је јутрос на предлог господина Марковића одгођена за данас после подне. Реч има др. Лаза Марковић.

Др. Лаза Марковић: Господо молио сам јутрос одбор, да одложи пре одлуке дискусију о глави XIX. до по подне, јер, као што знате, закон је претресао врло брзо и мени није било могуће да мало боље простудирам ове одредбе, а нарочито оне из главе XIX., које говоре о организовању једног специјалног суда, који има да расправља спорове између радника осигураника и оних установа, које представљају те осигуравајуће класе.

Пре него што кажем своје напомене у погледу те главе XIX. ја молим, ако се не буде примио мој предлог, који ћу поднети ради измене ове главе XIX., онда да се не гласа о целој глави одмах у целини, јер бих и за тај случај имао да учиним напомену код једнога члана, а то је мислим код члана 162., за који ће се може бити и предлагач, односно и сам г. Министар сложити, ако се овај први предлог не прими. Господо, ова глава XIX. говори у § 158. о спорним питањима, која могу да настану између радника с једне стране и послодаваца с друге стране, односно осигуравајућих класа у погледу уплата и у погледу свих тих осигуравајућих односа, пре но што ти односи добију карактер једнога стеченога права на накнаду. За те односе и за те спорове у § 158. предвиђено је, да све те спорове евентуално решава окружни уред за осигурање. А против одлуке тога окружног уреда може се изјавити жалба централноме уреду за осигурање односно Министарству Социјалне политике.

§ 159. и даљи прописи ове главе говоре о споровима, који наступају на случај, кад се остваре услови предвиђени овим законом, да један радник стиче право на осигурану суму или на осигурану ренту било због несрећног случаја при раду, или због болести, старости, изнемоглости и смрти. Ако наступи један од тих случајева предвиђених овим законом, ако наступе оне погодбе под којима се стиче право на осигурану ренту или осигурану суму, онда дотично лице или његови сродници, којима закон даје право на то осигурање, обраћају се осигуравајућем уреду и траже или ренту или исплату одговарајуће суме или посебну накнаду за случај трајања болести, кад и за остале случајеве, који су овим законом предвиђени.

Нормалан је случај у животу и то показује стална пракса, да у великој већини оваквих случајева осигурања осигурано лице долази без икакве сметње до свога права. Овај закон о осигурању радника доста је јасан баш код ових прописа и он тачно показује после кога броја приноса и премија и под којим условима наступа право на осигурану суму или ренту. Али се, господо, може десити, као што је живот много сложенији него што правни прописи могу предвидети, можда се десити, да право једнога радника буде оспорено. Један радник живи у уверењу, да је стекао право на осигурање у случају изнемоглости, а међутим уред за осигурање налази, да тај случај није наступио. Или наступи случај повреде приликом рада, несрећни случај, па се појави спор око тога, да ли осакаћени радник има права на осигурану суму или не, односно да ли има права на ренту. Спорови су у опште један изузетан део оних од-

носа, који наступају у животу и то односа баш изгласаних изречним законским принципима као што је то овде код осигурања. И сада кад наступи такав један случај спора између оне установе, која врши осигурање и која треба по закону да исплати ренту или накнаду или целу суму од једном, и осигураника с друге стране, или његове родбине, намеће се питање, да ли то треба да се расправи по здравом разуму по обзирима правичности, или је то питање, које треба расправити по закону.

Господо, за мене је јасна ствар, да ови односи осигурања, који долазе у приватно-правне уговоре особене врсте, да ти односи осигурања, баш како су овде регулисани, по својој суштини представљају једну чисто законско питање и један чисто правни однос. Ако се појави спор, да ли један осигураник има право на осигурану суму или на осигурану ренту у коме било од предвиђених случајева, тај спор је, господо, чисто правно питање, тај се спор овако појављује: да ли је услов предвиђен законом о осигурању о овом конкретном случају испуњен или не. А кад се треба да извиди, да ли је односни случај предвиђен законом о осигурању или не, онда је за мене као правника јасна ствар да је најбоља гаранција за радника један суд састављен од правника, јер ово је једно правничко питање и суд састављен само од правника моћи ће ово питање најбоље да реши. Када би овај спор био такве природе, да нема везе са законским прописима, када би он зависо од бољег познавања радничке беде, када би он зависо од бољег познавања прилика у једној врсти индустрије и тако даље, ја бих онда и био за другу организацију суда, био бих за ону рецимо што смо имали ми по закону о радњама: »суд добрих људи«, који гледа да помири супротне интересе и цени ствар поротски. Али, као што рекох, то овде није случај и према томе нема места организацији суда, која не би била састављена од правника. Пројекат овога закона у глави 19. предвиђа међутим за ове спорове у § 159. и даљим параграфима организацију поротних суда састављених у пола од радника, а у пола од послодаваца (Један глас: Један Председник је судија), а један председник је судија. И сада уместо да се расправљају односи, да се испитају правне погодбе, да ли није наступио случај осигурања предвиђен законом о осигурању, имате ову слику: радници чланови суда казаће: има право на осигурање. Послодавци, ако виде да је то мало тежи случај, сигурно ће казати: нема право, а ако је сумњиво можда ће се и они сложити. А то може да буде на штету, ја изрично кажем, на штету интереса радничке класе, јер може да преоптерети сувише осигураничке установе. Ја, господо, према томе сматрам, да је ова свако изведена организација погрешна. Не може ме никако убедити тај аргуменат, да слично што постоји у Немачкој. За мене, господо, тај аргуменат не вреди, ми немамо индустрије какву има Немачка, ми немамо раднике какве има Немачка, ми немамо друштвену средину какву имамо у Немачкој. Ја то смем да кажем, јер познајем врло добро Немачку и њене економске прилике какве су бар биле пре рата, јер познајем врло добро њено социјално законодавство и смем да кажем, да просто копирање онога што је у Немачкој не треба нама да буде узор. Ја бих зато предложно место ових параграфа 159. и даљих до краја целе ове 19. главе, до § 176., да се § 159.—176. изоставе и да

место њих дође један нов § 159., који ће гласити овако (чита):

»За све спорове, који настају између осигураника или њихових правно овлашћених сродника с једне стране и средњиног уреда односно окружног уреда за осигурање радника или благајне за осигурање радника саобраћајног предузећа, које има своје седиште у округу, с друге стране у погледу потпоре или оштеће у болести, неизмोगлости, старости и смрти и у несрећним случајевима, надлежни су срески односно котарски судови. У погледу поступка за расправу ових спорова вреде прописи општег законика о судском поступку с тим додатком, да се ови спорови решавају као хитни пре свих других спорова. Против пресуда котарских судова може се употребити правно средство у смислу општих прописа«.

То је, господо, мој предлог и ја бих молио г. председника, да овај мој предлог изволи ставити на гласање. Ако би овај мој предлог био одбијен, што бих ја искрено жалио, најзад одбор може да реши како хоће, сваки гласа како сам налази за најбоље, ја само молим, да се има у виду, да код § 162. како је овде предвиђен, желим да учиним један предлог.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин извештач.

Извештач др. Грегор Жерјав: Господо, ја бих са обзиром на говор господина др. Лазе Марковића хтео да из властите праксе нешто приповам, пошто сам у Трсту био специјалиста у парницама, о којима се сада овде говори. Ми смо тамо имали институцију, која је била оно исто, што ће бити по овоме закону те окружне благајне. Имали смо један суд ад хок, који је био састављен овако: председник је био судија од професије и били су два послодавца и два радника судије. Ови судијаши били су изабрани избором од свих радника на једној страни и од свих послодаваца на другој страни из онога подручја, за које је постојао овај закон, у овом случају окружна благајна. Између спорова, који су били тамо, могу вам, господо, казати, да правних спорова, како је казао господин Марковић, није било, пошто правних питања заправо нема. Зна се тачно ко је осигуран или ко мора да буде осигуран и ко има право на ренту, само је питање, господо, и ту је било на хиљаду спорова, какав је град његовог инвалидитета. То је била једна борба. Биле су две странке: на једној страни радник, који каже да је његов инвалидитет што већи а на другој страни чиновници, репрезентанти благајне, који су казали: ниси сасвим инвалид него ти си мањи инвалид. То није била држава него аутономни завод, који мора да заступа интересе свога аутономног фискаса и тако је дошло до спора, да смо ми признали 20% инвалидитета. На пример неко је изгубио прет леве руке, па му се каже теби је доста 5% инвалидитета, али он каже, да је од несреће ужасно нервозан, да је слаб да његова мускулатура није више јака као што је била пре, или да га боли у прсима. То су све саме ствари, које нису правна питања. На обичним формуларима штампали су притужбу и дошло је до расправе. Тамо су судили један Председник Суда, а два послодавца и два радника. Дошао је лекар, који је прегледао радника и онда је почела једна дискусија. Они су се доувукли и за пет минута имали смо пресуду, да ли је инвалидитет 5 или 20 или 30% и пресуда је била свршена. Дакле, то је *liberum arbitrium*. Овај судија имао је право

само да даје ону инструкцију како имају да поступају по закону. Ја мислим једна идеална комбинација трију фактора. С једне стране судија, који има да даје инструкције и упозорава на закон, а с друге стране послодавац, који заступа интересе да инвалидитет није превелики, они су стално који вуку на једној страни и опет радници, који можда претерују. Али колико сам ја дознао, није било можда случајева 5% да су ови суди гласали, него стално су се потпуно споразумевали, и то је мислим од колосалне важности. Јер, господо, ко плаћа ове ренте. Оне на концу конца опет све плаћају из прилога и ти прилози иду пола из џепа послодавца а пола из џепа радника. Ако ови судови претерају на једној или другој страни, опет не плаћа држава него исти фактори, који одлучивају код суда, једна аутономија проведена на најидеалнији начин. Ја бих мислио, да треба и у интересу радништва да се суди одмах. Господин др. Лазе Марковић је већ казао, да треба ове пресуде и парнице да иду пре свих. Ви већ знате из ових парница за штампу у моменту казне, кад се каже да се мора поступити по извесној процедури, адвокати су сигурно и ту и тамо, одлаже се пов претрес и у томе моменту је сигурно, да ће оваква ствар трајати не месец дана него пола године и годину дана. И ви знате, да су судови у целој земљи колосално оптерећени радом. И ја не бих познао ни пет суца, који би имали да реше где се захтева *liberum arbitrium*, где се даје дискреционално право, него ће прво звати два лекара вештака а онда ће ови позвати друга два лекара и онда ће опет доћи комисија и све што ће онемогућити брзу пресуду. Ја знам, како је било у Трсту. Радник је дошао из Црне Горе, јер он иде за крухом и не може чекати тамо него се мора решити, да иде од куће у село, које је можда удаљено 500 км. Он је био пола инвалид и морао је ићи из села кући. И онда је дошао претрес. Тада се имао звати да дође на лицу места и да га прегледа лекар. Ако би имали судити редовни судови ја сам сигуран да би морали чекати радници не 14 дана, као што је било тамо него пола године. Радници су казали, ја узимам сада половину само, морам да отцутујем данас и не могу чекати на пресуду.

Господин Марковић је казао да не требамо узимати Немачку као узор у овим стварима, али ја морам рећи, да је Немачка, што се тиче радничког законодавства, увек била прва. Па не само да је ова ствар била овако уређена у Немачкој, него је тако била уређена и у осталим земљама. Ја нисам лаудатор других држава, али морамо узети да је паметно то што друге државе раде, кад немамо никакве своје праксе у тим стварима. Дакле тамо се је овако судило у Трсту и молим да ми верујете, да је овај начин како је овде предложен најпрактичнији, бар што се тиче прве инстанце. А што се тиче друге инстанце, ту би требало предвидети једну институцију, која би у свима крајевима наше земље била надлежна за разматрање пресуда прве инстанце, како се не би дешавало, да се једна пракса развије у једном крају, а друга у другом крају наше државе. Сам систем треба да је у томе да се суди под председништвом суда и да суди порота. Тај систем је добар и ја молим, да га прихватите.

Др. Анте Дулибић: Ја се потпуно слажем са овим што је изнео г. Жерјав и никако не бих могао пристати на предлог г. Марковића, да се ова-

ква питања пребаце на редовите судове, да се подвргну редовном судском поступку, јер онда никад краја не би било оваквим суђењима и никада се она не би могла овако праведно решити, као што ће их решити овај суд што га предвиђа нацрт секције. Тај суд што га предвиђа секција, то је Суд Добрих Људи и ту се у 99 случајева суди само по чињеницама, ту је увек *quaestio facti* а не *quaestio iuris*, то је суд добрих људи са још већом контролом, у колико ту присуствује још и један судија правник. Ја мислим, да се срећнији начин суђења оваквих спорова не може наћи и зато ја се потпуно слажем са предлогом секције, па ћу за тај предлог и гласати.

Што се тиче друге инстанције, ту би се могло нешто приговорити, јер у другој инстанци нема више рада Добрих Људи. Ми претпостављамо да ће они људи, што их изберу радници и послодавци, потпуно одговорити својој дужности, јер претпостављамо, да ће једни и други, и радници и послодавци, послати у ове судове најпоштенције и најчеститије људе и да стога нема опасности, да ће они учинити нешто криво. Али је друга ствар код друге инстанције, која се овде предвиђа. И ја бих, кад је реч о тој другој инстанцији желео знати, да ли ће жалбу, која ће ићи тој инстанци имати право да изјављује само радник или ће имати право на њу и дотични фонд за осигурање радника. Јер када би и заступник ове установе имао права утока и жалбе, онда, признајем, да би био јако забринут.

Милош Московљевић: Господо, ја нисам против установе ових судова, јер налазим, да су они врло корисни у интересу самога посла, али ми није јасан однос ових судова према самој држави. Чланом 160. установљено је, да се може при обичним државним судовима установити један нарочити судија за ове послове радничког осигурања, али се ту не каже и за врховни суд да ли ће он да буде у саставу касације или ће бити засебан суд. Јер се у чл. 172. каже, да и председник и четири сталне судије морају бити државне судије, што значи да их поставља Министар Правде, и да имају плату државних чиновника, они неће бити хонорирани као што су окружне судије. По чл. 172. предвиђа се, да ће они стално радити своје послове и то ће онда бити посебни суд. Да ли је то сад оделење Касационог суда, или је то независан суд? И како ће бити те највише државне судије у исто време и судије једног аутономног тела, и да буду државни чиновници и примају плату као државни чиновници? (Министар за Социјалну Политику др. **Вјекослав Куковец:** Тамо стоји, да ће их постављати Министар Правде.)

Председник Миша Трифуновић: Господо, приступићемо гласању о глави XIX. Др. Лаза Марковић има предлог, да се цела глава изостави. (Др. **Лаза Марковић:** Не. Ја молим, да се о моме предлогу гласа.) Прво ћемо гласати о предлогу како је изашао из секције. (Др. **Л. Марковић:** Ја онда чиним предлог, да се дискутује члан по члан и да тако гласамо, јер не значи да ја не примам у појединостима поједине чланове.) Ми смо решили, да се специјална дебата води по главама. (Чује се: Кад нема противљења.) Али Законодавни Одбор може да реши, да за ову главу можемо решавати члан по члан.

Љуба Јовановић: Ја мислим, да се може рецити, да се начелно питање постави, да ће онај,

који је за то како је предложила секција за те судове, гласати за једно, а онај који је за предлог г. Марковића гласати за друго. (Др. **Лаза Марковић:** И онда ћемо гласати за примање целе главе. Понемично гласање не мора бити.)

Председник Миша Трифуновић: Онда ћемо извући из главе XIX. ваши предлог, г. Марковићу и гласати о овој глави као што је редигована и као што је изашла из секције што г. Министар прима. Г. Министар не пристаје у томе погледу на ваши предлог, и ја ћу онда ставити на гласање само то из главе XIX., што се односи и тиче судова. (Др. **Лаза Марковић:** Ставите мој предлог на гласање.) Ја ћу ставити овакав предлог, који је овако предложен у овој XIX. глави. Ко њега прима нека изволи седети, а ко прима предлог др. Марковића нека изволи устати. (Сви седе. — Др. **Лаза Марковић устаје.**) Дакле примљен је у томе погледу што се тиче судова систем овако, како је редигован. (Др. **Л. Марковић:** Ја молим за реч код чл. 162.) Изволите.

Др. Лаза Марковић: Господо, у чл. 162. говори се о томе ко може бити судија ових посебних специјалних судова. Ја верујем, да је ту учињена једна оманка и мислим, да ћете пристати да се она исправи. Ту стоји, да за поротника може бити изабрани држављанин Краљевине СХС., који има услове одређене у § 131., а у § 131. стоји да такав поротник треба да има 18 година. Господо, један радник од 18 година је по грађанском закону који вреди код нас малолетан и он не може бити судија. Ја бих предложио, да ми подигнемо број година и да кажемо, да судија може бити само онај радник, који има бар 30 година. Јер, ово је озбиљан посао и кад сте ви већ примили тај систем, онда не треба да се овај посао да младим, који га неће ценити са довољно озбиљности.

Известилац др. Павле Чубровић: Ја примам ову примедбу.

Председник Миша Трифуновић: Код чл. 162. г. Марковић је учинио предлог и г. известилац је примио тај предлог. Ја ћу тај члан 162. са допуном г. Марковићевом ставити на гласање. Ко је за то, да се тај члан прими, нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Сви седе.) Објављујем, да је члан 162. примљен са допуном г. Марковића. Има реч г. Жерјав.

Известилац др. Грегор Жерјав: Господо, ја бих само хтео да вас упозорим на примедбу г. Марковића, као и на примедбу г. Московљевића у погледу друге инстанције, да можемо и чланове 168. надале примити без измена, пошто сматрам, да је нарочито за почетак за првих десет до двадесет година потребна једна инстанција, која ће бити некаква врста Касационог суда, изнад судова који су меновито састављени. Ваши радји тога што смо лачки примили овај принцип, ми треба изнад тих судова да поставимо једну институцију, која омогућава да се евентуалне правне погрешке исправе. Ова друга инстанција, врховни суд радничког осигурања је један зависан суд, али он суди само и касира пресуде прве инстанције: ако је суд био пеналезан, ако суд није био процесно састављен, ако судија није било у предвиђеном броју, ако председник суда није присуствовао целој расправи, ако је у пресуђењу учествовао председник или који од чланова суда, који према процесима о изузећу судија не би могли судити, ако је неправедно искључена јавност, ако се парничило

лице, које није било способно или власно, ако је незаконитим актом одузета једној страни могућност да се паричи пред судом, ако је пресуда непотпуна, неразумљива или основана на кривом тумачењу закона. Господо, у свим другим стварима ова се друга инстанција не треба да меша. Пошто ћемо ми имати 10 до 15 окружних судова, ја мислим, да је баш ради унификације праксе потребна ова врховна инстанција и да ће она имати доста посла. Ова врховна инстанција ће бити сасвим самостална и независна од Касационог Суда и она ће по моме мишљењу моћи да осигура код свих првих инстанција поштовање свих правних прописа. С тога бих молио, да се ово прими овако како је предложено.

Милош Московљевић: Господо, ја бићем истичем, да је стварање овог врховног суда стварање једног специјалног суда, које се по Уставу не може допустити. Господо, треба да се тежи томе, да се створи једно законодавство и једно судство. Од тога се попустило у питању шеријатских судова и у питању војних судова, па сада ево видимо и неке нове специјалне судове. Ово није никакав приватан суд већ су у томе суду судије, које поставља Министар Правде у рангу судија Касационог Суда и зато ја предлажем, да се каже, да се при Касационом Суду оснива нарочито одељење за послове ове врсте. Иначе би то било противно Уставу. Дакле мој је предлог, да се оснује нарочито одељење при Касационом Суду.

Председник Миша Трифуновић: Господо, код члана 169. има предлог господина Московљевића. Ја ћу ставити на гласање предлог секције о 169. члану. Ко је за то, да се члан 169. прими онако како је редигован у секцији, јер господин извештач не прима предлог г. Московљевића, изволиће седети, а ко је против, т. ј. за предлог г. Московљевића, изволиће устати. (Сви седе.) Објављујем, да је члан 169. примљен овако, како је редигован у секцији. Господо, код других чланова немамо никаквих примедба. Ја ћу ставити на гласање главу XIX., а напоменућу да је код чл. 162. главе XIX. примљен предлог г. др. Лазе Марковића. Ко је за то, да се глава XIX. прими нека изволиће седети, а ко је против нека изволиће устати. (Сви седе.) Господо, глава XIX. је примљена и с тим је цели овај закон о осигурању радника примљен.

Господо, јутрос је било дискусије о томе, да ли овакав један закон о осигурању радника, у коме има, како су извесна господа говорила, не само онога што је било у појединим уредбама, које су поднете Законодавном Одбору, па су оне нешто измењене, допуњене и кодификоване, него има и ствари сасвим нових ван оквира уредаба, које су Законодавном Одбору поднете, па су извесна господа мишљења, да то излази из делокруга Законодавног Одбора и да потпада под чл. 163. Устава, то јест да би морали један овакав закон упутиати Народној Скупштини. Ми смо јутрос тако говорили, да се остави решавање о томе за дан-два, три, да се то претресе у клубовима, па онда да се о томе гласа у Законодавном Одбору. Ја ћу ставити на гласање, да ли да се овај закон сада дефинитивно реши поименичним гласањем. Има реч г. Љуба Јовановић.

Љуба Јовановић: Господо, о овоме смо говорили и јуче и данас, па као што сте видели било је различних мишљења и различних мишљења међу

друговима истог клуба. И тим поводом ја ћу у име неколичине својих другова дати једну изјаву. Да су потпуно редовне парламентарне прилике, ми бисмо били, господо, сви за то, да коначну одлуку о овоме закону резервишемо Народној Скупштини. Али с погледом на много што шта у садашњој ситуацији и пошто нисмо ради да евентуално доводимо у питање коначно усвајање овога закона и видећи да остали чланови Законодавног Одбора су сви за то, да се коначно овај закон усвоји у Законодавном Одбору и с погледом на то, да прописи Устава нису довољно јасни, то ћемо ми већином гласати са Вама осталом господом, да се овај закон о радничком осигурању коначно данас реши.

Председник Миша Трифуновић: Господо, ја ћу пре него што пређемо на гласање, да дефинитивно примимо овај закон, ставити пре тога на гласање ко је за то, да се овде у Законодавном Одбору та ствар реши дефинитивно, нека изволиће седети, а ко је против, т. ј. да дефинитивно реч треба да каже Народна Скупштина, нека изволиће устати. (Већина седе.) Објављујем, да ћемо сад дефинитивно ту ствар свршити у Законодавном Одбору. Молим господина секретара, да изврши прозивку.

Секретар др. **Павле Чубровић** прозива чланове Законодавног Одбора, да гласају и они су гласали овако:

Др. Светислав Поповић (није овде), Недељко Дивац за, Милош Московљевић за, Јосип Дрофеник за, др. Анте Дулибић за, Влад. Пушењац за, др. Грегор Жерјав за, др. Јанко Шимрак за, др. Халилбег Храсница за, Хамид Курбеговић за, Светислав Михајловић за, Милосав Рајчевић за, Фехим Курбеговић за, др. Лаза Марковић (није овде), Љуба Јовановић за, др. Милан Корун за, Миша Трифуновић за, др. Павле Чубровић за, др. Момчило Нишчић за и Михајло Живковић за.

(После гласања.)

Председник Миша Трифуновић: Гласало је, господо, 18 посланика и сви су гласали за. Објављујем, да је овај закон о осигурању радника дефинитивно примљен. (Аплаус.)

Прелазимо, господо, на следећу тачку дневног реда, на закон о заштити радника. Начелна дебата је почела и остала су да говоре још три посланика, који су се јавили за реч, а то су господа: Московљевић, Хохњец и др. Шимрак. Има реч господин Милош Московљевић.

Милош Московљевић: Ја сам и јучер поводом начелне дебате о закону о осигурању радника истакао, да наш земљораднички клуб много полаже на то, да се створи што боље радничко законодавство. Исто то и овом приликом истичем и ја се слажем са другом Дивцем, да је прво требало овде решити закон о заштити радника, што би било најлогичнији ред, јер је у ствари овај закон о осигурању радника много важнији него ли онај други закон. Онај закон говори о појединачним, елементарним случајевима, који могу наступити или не наступити, док ће овде говори о осигурању радника, од нечега што је важније и стално, а то је од експлоатације радника од стране послодавца — капитала, а то је оно што тражи цео раднички staleж и стога је потребно, да се такав један закон донесе.

Најважнија је тачка у овоме закону она тачка, која говори о осмочасовном радном времену. Ту је сукоб интереса послодавца и радника и господин

Министар Социјалне Политике трудно се да задовољи и једну и другу страну. Он је, по оној народској, на тражење послодаваца да им да лубеницу и радника да им да динџу, он дао им једну лубеницу, јер одредбе овога закона, које говоре о осмочасовном раду, прилично су, као што је лепо речено, разблажене, разводњене тако, да то већ није више чисто вино. Јер, господо, § 8. има читавих седам категорија случајева, у којима се може одступити од тих правила, а сем тога и у § 6., где су изузети сви радници у радњама, које имају мање од пет радника, а чини ми се да и у § 13. има неких одступања. А најкарактеристичнија су одступања у члану 8., код тачака 6. и 7. Као што видите, господо, господин Министар се трудно и да задовољи социјалну правду, али, у исто време, гледао је, да му се не може пребацити, да ће се на овај начин општетити производња.

Ја сматрам, да је установа осмочасовног радног дана сасвим оправдана. За њу говоре и социјални и политички и економски разлози. Социјална правда захтева, да се ограничи радно време; да се радницима допусти, да и они живе као људи. Затим исто тако интерес народног здравља то захтева. Јер молим вас, господо, ставимо се сви у положај једног радника, који ради у једном руднику или у каквој фабрици какав тежак посао, па замислимо како је тешко радити читавих осам часова и од каквог је то утицаја на његово здравље. Затим што се тиче повећања, или смањења продукције, ја мислим, да је доказано, ако не после рата, када је, као што је неко лепо рекао, цео свет прекрили један талас лености, што је сасвим разумљиво после страшних напора за време рата, — али је, мислим, пре рата доказано, да смањење радног времена ни у колико не утиче на смањивање продукције и да су се сви сложили у томе, да је осам сати радног времена баш она норма, преко које не треба прелазити. И ја мислим, господо, да кад и ми будемо ушли у нормалан колосек, да и код нас осмочасовни рад неће рђаво утицати на саму производњу, јер ће радници после доношења овога закона добити један и физички и психички ако хоћете, стимулус за што интензивнији рад; физички и зато, што ће њихова снага, њихова енергија бити заштићена овим законом, заштићена смањењем радног времена, а психички зато, што ће они знати, да је њихова егзистенција осигурана и да они имају довољно времена и за своје усавршавање и довољно времена да га посвете и својој породици, својој кући. Све ће то благотворно дејствовати на саме раднике, а тиме и на саму производњу.

Можда ћете приметити, да бих ја, као представник земљорадника, требао да говорим против ограничења времена рада. То би било погрешно, јер треба да се прави разлика између рада земљорадника и рада у фабрикама. Та је разлика врло велика. (Јосип Дрофеник: Ту се не ради само о фабрикама.) Ради се највише о фабрикама. Док земљорадник ради мање више сезонске радове — не може се рећи, да он не ради целога дана од раног јутра до мрклог мрака, — али је тај посао много лакши, друге природе, он ради стално на чистом зраку и у бољој природи, докле онај радник по неколико десетина или стотина метара мора бити под земљом без чистог ваздуха, без сунца или у загушљивим радноницама. И, разуме се, много је теже радити под тим околностима рад-

ницима, него што је то случај код земљорадника. Затим ови радници раде непрекидно један и једнолик посао, док земљорадник ради у природи и разнолике послове, а што је најважније, што каже господин Дивац, он ради своје послове. Према томе земљорадници не могу ни у ком случају бити против осмочасовног рада.

Ја ћу навести само један случај из земљорадничког занимања, из кога ћете одмах видети, да сељак није против овога ограничења рада. Најтежи посао је у земљорадњи рад на вршалици. Ја сам то видео и сам лично а и слушао сам од других. То је посао, који у неколико личи на послове индустријских радника. (Глас: То је најлакши посао, косидба је најтежа.) Ја сам говорио са сељацима и они воле сваки други посао, кад је, разуме се, ограничен број радника, него ли рад на вршалици. То је рад непрекидан у вршалици и сваки се тога посла ратосиља, јер морају по месец дана без прекидно да раде код себе, или код другог. Дакле ништа су сви послови већином фабрички, сваки би земљорадник одобрио да се не може више радити од 8 часова. Из ових разлога ја ћу у начелу гласати за овај Устав. (Смех.) Не за овај Устав, него за овај закон.

Председник Миша Трифуновић: Реч има господин др. Јанко Шимрак.

Др. Јанко Шимрак: Господо, у име југословенског клуба изјављујем одмах у почетку, да се веселим овоме законском предлогу и да ћемо гласати »за«. Са разних страна је изнешено толико разлога за оправданост овога законског предлога, да не би готово требало ништа више нићи говорити.

Господо, што се тиче осмочасовног рада, па то већ силе разлози, како бих их ја назвао социјално-етички. До сада је радничка кућа и породица баш ради тога, јер су радници прековремено радили, била, како би човек казао, више мање распуштена. Радничка деца нису познавала ни свога она ници своју матер. Њих није имао ко да одгаји. И то је, господо, један од великих разлога, зашто се једанпут мора тачно одредити, колико радник мора највише да ради у творничким предузећима:

Ми радника морамо вратити његовој породици, његовој кући. То је за њега најбоља школа и кад га вратимо његовој породици и кад му подињемо кућу, онда смо, господо, учинили много и за државу и за народ.

Господо моја, што се тиче осмочасовног рада, овде су очињене многе изнимке тако, да немају никакве бојазни оне, који су били противу овога предлога. Ја држим паче, да ће се ове изнимке моћи много злоупотребљавати. Ето недавно сам баш био у Босни у Зеници. Радници запослени у лџваоници жељеза раде најнапорнији рад. Код њих у лџваоници имају они да издрже један страшан посао, па ипак уза све то предузимач их је баш ових дана присилио, да раде 10 сати на дан, ма да су то понајвише радници-сељаци из околине, који на рад долазе у јутро рано, а у вече доцка се враћају кући, који дакле морају да преваљују пут по један сат, два сата и паче три сата. Они ноћу долазе на рад, а ноћу се враћају кући са рада и ако, господо, ти радници-сељаци треба да раде још и 10 сати са таквим напорним радом, сида можете помислити, како тај рад може деловати на читав њихов живот. То значи, господо, њихово потпуно уништење. Овај закон морао је да

заштити радника пред оваквим људима, који не пазе на човека и на његова права. Као што сам у почетку казао, ја се можда не бих слагао потпуно са одељком другим код осамсатног рада с тога, јер мислим, да ће се оне одредбе, које имаду смекнати овај осамсатни рад, много злоупотребљавати. Али ипак да се нађе нека средина и неки споразум гласоваћу за одељак онако, како је овде предложен.

Председник Миша Трифуновић: Господо, завршена је начелна дебата. Има још да говори само известилац господин Чубровић.

Известилац др. **Павле Чубровић:** У начелној дебати нећу узимати у обзир извесна специјална питања, која су и пре подне и сада у неколико додиривана у дискусији, задржавајући право наравно, да о томе говорим кад буде отворена специјална дебата. Овде ћу само да бацим поглед на значај радничког законодавства ове врсте то јест на значај заштитног радничког законодавства.

Овде је у начелу поглавито питање између продукције и онога који продукује. Принципијелно је разматрање између радника, који нема никакве друге имовине сем физичке снаге, који је у томе погледу остављен искључиво, да се на своју физичку снагу ослања, да би могао себе економски и социјално да одржи. Ја мислим, да ово може бити једини случај, а не можда, него је то сигурно, да извесни слојеви друштвени целокупну своју егзистенцију друштвену базирају једино на физичкој снази. Било је некада људи као на пример за време старог античког друштва, а то су биле извесне врсте робова, који су били приморани као робови да раде. Био је тако звали феудални средњи век, где су натеривани читави слојеви маса да раде појединим феудалима. Дакле било је у историјској прошлости доста епоха, у којима су извесни слојеви друштвени имали изузетне положаје и економске и социјалне, али оваквога положаја, који имају сада радници у овој епоси, у којој ми живимо, оваковога положаја није било. Читави слојеви маса најамничких радника остављени су искључиво да базирају своју егзистенцију на својој физичкој снази. И кад се узме у обзир, да је тих елемената у друштву велики број и кад се узме у обзир и то да се они свакога дана умножавају, онда је природно да такво нагомиланање таквих елемената друштвених, који по интересу социјалних осећања чине једну класу, једну идеологију, једно осећање, које највише као такво резултира из рђавих економских односа, природно је, кажем, да друштво људско мора да се стара, да нађе пута и начина, да такве социјалне односе поправи и да му даде један правац здравији, бољи, како би могла овим поправкама да се учува и усаврши целина друштвена. Јер као штогод, кад у једном организму неки члан оболу, болује цео организам, исто тако бива и у једноме друштву и ако ова компарација није математички тачна ипак је аналогна. Господо, као што кад у једном организму оболу чланови извесни, ти буду доведени на један ниво, да не могу да егзистирају, исто тако важи и за цело друштво за целу организацију, за цео живот, а последнице тога опајају се не само у продукцији него и у целокупном социјалном животу. Овај пројекат, који је поднео министар за социјалну политику, колаборат је извесних уредаба и секција га је узела у претрес са извесним допунама и изменама и поднела га вама на одобра-

вање, односно на претрес и одобрење. У овоме закону су обухваћене функције радничког живота, функције рада, функције одмора, рад деце, жена, обухваћене су главне организације, које имају да регулишу односе између радника с једне стране и оних који дају рад с друге стране и најзад обухваћене су функције, које се односе на непосредну, које имају да интервенишу онда, кад радник нема рада. Све су то животна питања садашњости и овај закон овако поднесен није ремек дело, није нешто савршено, али он задовољава према нашим приликама потребе нашег савременог живота и према нашем напретку прилика, да ће се извесне коректуре морати чинити, он овако поднесен, кажем, задовољава садашње прилике. Ја бих молио, да ово ми у начелу једногласно примимо.

Председник Миша Трифуновић: Ставићу на гласање. Ко је за то, да се у начелу овај закон о заштити радника прими нека изволи седети, а ко је против нека изволи устати. (Сви седе.) Објављујем, да је овај закон о заштити радника у начелу једногласно примљен.

Прелазимо на специјалну дебату. Ја Вас молим, да поступимо код овога закона о заштити радника гласаћу по главама, пошто је закон врло велики, а ако се укаже негде потреба, као што је било случај код 19. главе, онда можемо приступити гласању и по члановима. Молим ону господу, која хоће да учествује у овој специјалној дебати, да се јаве за реч.

Господо, на претресу је одељак први или глава прва. Нико се не јавља за реч. Стављам на гласање. Ко је за то, да се одељак први, који има пет параграфа, прими нека изволи седети, ко је против нека изволи устати. (Већина седи.) Објављујем, да је одељак први примљен.

На претресу је одељак други: одредбе о заштити радника. Има реч господин др Лаза Марковић.

Др. Лаза Марковић: Ја бих желео да говорим прво о § 6., па онда о другим параграфима, да идемо редом. У § 6. господо, ја бих имао да предложим две измене. Прва измена није тако значајна, ја мислим, да ће моћи бити примљена, она се односи на други став тога параграфа. У томе другом ставу, пошто је постављен принцип обавезног осмочасовног рада, каже се: »Од тога се изузимају само занатска (обртна) предузећа са највише до пет радника, у којима радно време може у току првих пет година по ступању на снагу овога закона трајати с престанком радника до 10 часова дневно...« Ја бих предложио, да се ово »до пет радника« повисе »до десет радника«. Ако се то не прими пристао бих, да се повисе »до осам радника«

С друге стране предлагем, да се ово ограничење о трајању »за првих пет година« изостави тако, да ако се покаже потреба, да и ту буде ограничења, ми можемо закон накнадно допунити. То је једна промена, да се број радника, колико може бити у једном малом предузећу, повећа на десет и друга, да се изостави ово »у току првих пет година«.

Код последњег става тога истог параграфа 6. предлагем ово: »Ово ограничење у овоме закону не вреди за саобраћајна предузећа (железнице, бродарство, трамваје, поште, телеграфе, телефоне)« и тако даље, да то не вреди, већ да вреди посебне одредбе, које ће донети надлежни министар.

Господо, ја то предлажем не за то, што бих био за то, да ови радници, који раде у овим саобраћајним предузећима, не би требало да се користе овим бенефицијама или овим повинама, ако хоћете овом користити од осмочасовног рада. Ја сам за то, да ли они у начелу уживају исте ове користи, које имају и други радници. Али, господо, ова саобраћајна предузећа тесно су везана у јавни живот и у државну организацију, у целу функцију државе, и који раде у таквим предузећима, мора да има мању слободу него један радник у обичном предузећу. Зато ја налазим, да овај пропис не треба на те раднике да се односи и да се то остави посебним погодбама или посебним уредбама, које ће издати надлежни Министар.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Храсница код члана 6.

Др. Халил бег Храсница: Господо, ја сам хтео да предложим ово исто, што је господин предговорник Марковић предложио и стога нећу да говорим о члану 6., а говорићу о другим члановима.

Председник Миша Трифуновић: Господо, приступићемо решавању члана 6. (Др. Лаза Марковић: Да чујемо господина извештача.) Има реч господин извештач.

Извештач др. Павле Чубровић: Што се тиче првог става, који је госп. Лаза Марковић напоменуо, да се ово »пет радника« повећа на осам или на десет, ја налазим, да не би било право, да не би било оправдано и то из овога разлога, што оваква измена би се односила искључиво на нашу занатску продукцију. Међутим, ја мислим, да је мало међу нама људи, који не знају из искуства, да ми имамо врло мали број уопште тих занатских предузећа, која подносе више од пет чланова и кад смо ми метнули границу до пет чланова, онда смо ту навели изузетак. Ако усвојите оно, што је господин Марковић рекао, онда би рекли да осам часовни рад уопште не важи за занатска предузећа. Из тога разлога налазим, да ово не би било праведно да се прими и ја то не могу примити.

Овај други његов став, где говори о саобраћајним предузетницима на пример на железници, мислим, да овде такођер нема довољно оправданог разлога, јер може на пример човек да мало мисли ако тражи осмочасовни рад од железничара; како ће се они онда мењати. Из искуства знамо, да железничари ни данас не раде осам сати, а често пута ни пет сати на дан, јер онај, који буде чекао возове и буде ноћу радио, он ће бити неспособан за рад преко дана и ако му недате довољно одмора, онда ћемо ми имати више судара возова и онда би имали више штете него користи. Због тога не треба мислити то за саобраћајна предузећа и да би тиме много изгубили, ако би се њима осмочасовно радно време изузело и узео неки други распоред времена. Ми смо о том довољно у Секцији претресали и сложили смо се, да овако остане и стога вас молим, да то остане овако по предлогу Секције.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Жерјав.

Др. Грегор Жерјав: Ја имам осећај, да смо ми преконзеквентним примењивањем осмочасовног радног времена ишли мало предалеко и ако иначе радо браним све што нагише на лево, и мислим, да у интересу наше државе и у интересу наших финансија и наше валуте и у опште наше привреде треба отворено казати, да би добро било да

идемо мало на десно. Ја се не бих могао сасвим сложити са предлогом господина Марковића, али имам осећај, да би се могла наћи формула, на коју би се могли сложити. Мислим, да није у интересу радничке класе, да се њој брани радити и онда, ако она сама то хоће. Ја имам у својој уској домовини искуства, која ми дају право, да вама кажем директно апсурдну ствар, да се казне занатлије и онда, кад се споразуму с радницима, који желе да раде. Они сами желе да више раде, а код нас има одмах ту велике казне, које, господо, не може наш народ нигда разумети, да се њега казни, пошто се сам рени, да више ради. С друге стране ја се не бојим, да би се претјеравало у оном смеру, у којем се боје заступници радничке класе. У нашој земљи има толико рада, да се није бојати, да би дошло до великог израбљивања радничке класе, него ће она стално постати са добром својом организацијом више, него им се даје у овим параграфима. У главном прихваћам осамсатно радно време за рудничка индустријална предузећа и разумијем, да и данас и за занатска предузећа треба нешто у корист радника предвидети, но мислим, да збиља идемо предалеко, па ради тога молим, да се можемо споразумети код гласања у овом предмету. Има још други предлог са муслиманске стране, који по мом мишљењу треба апсолутно уважити, па зато предлажем, да гласање о том одложимо до друге седнице, па да сад пређемо на закон о инспекцији рада, где држим, да ће бити мање спора него у овим питањима.

Председник Миша Трифуновић: Има реч господин Дивац.

Недељко Дивац: Из целог заштитног радног законодавства питање о уважању осмочасовног рада данас је једно од најважнијих. То питање подигнуто је данас готово на степен једног принципа и то највећег принципа радничке класе. Одатле се могло десити, да то питање буде чак предмет дискусије конференције мира у Паризу 1918. и 1919. године. Отуда се могло десити, да је то питање постало предметом дискусије и на међународној конференцији радника у Вашингтону и отуда се могло десити, да су још године 1888. на првом међународном конгресу лекари у Паризу истакнули то питање, па се тражило не само од стране радника већ и од стране конгреса лекара, да се рад радника ограничи на осам сати.

Нисам хтео толико да се задржим на свем овом, али сам хтео, да са неколико чињеница ово питање осветлим и кад господи Марковић и Жерјав траже, да се увођење осмочасовног радног времена на неки начин онемогући, а поред свега тога то је већ и сам господин Министар за Социјалну Политику тако далеко отишао у том тако, да је ефективну вредност те одредбе поништио оним многобројним изузетцима. Јер ако се тамо гарантује осмочасовно радно време, онда је, господо, низом тих изузетака у тој одредби ефективна вредност те одредбе поништена. И ако би се само још један корак даље ишло, онда можете сматрати, да стварно наш закон о том осмочасовном радном времену ништа и не садржаје. Ја знам, да се више ниједан прет не може у погледу уништавања радног времена допустити. Сви разлози, господина Марковића и господина Жерјава не могу да издрже критику, али мени је тешко да даље о тој ствари улазим у дискусију. Ја мислим, да је и Законодавни Одбор тога уверења, да ту апсолутно више не треба